

# DE REFORMATIE

Weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven

Onder redactie van Prof. Dr F. J. J. Buijendijk, Dr K. Dijk, Dr V. Hepp en Dr B. Wielenga

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; J. van Andel, 's-Gravenhage; N. Baas, Amsterdam; Prof. Dr H. Bavinck, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids, Mich., N.A.; Dr Joh. C. Breen, Amsterdam; Prof. Dr F. W. Genshede, Amsterdam; Dr W. G. Harrenstein, Medan; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Almelo; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr G. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, Den Haag; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Prof. Dr J. Ridderbos, Kampen; Dr J. C. Ruilmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Gorinchem; J. Schouten, Rotterdam; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. Thijss, Meppel; Dr H. W. van der Vaart Smit, 's-Graveland; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Anna-Jacoba-Polder; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:  
Dr. V. HEPP, Paul Krugerstraat 55, Watergraafsmeer.

Drukkers-Uitgevers:  
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Gues.  
Tel. No 58 — Postrekening No 30000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.  
Voor 't Buitenh. en Ned.-Indië f7.50 (voor Amerika \$ 3) p. jaar.  
Advertentiën: 35 ct. p. regel. Familieberichten 25 ct. p. regel.

INHOUD: De Kerk in de groote steden I. — Uit de Schrift: Gods reformatiewoord Jer. 4:3. — Kerkelijk leven: De aanval van Dr. Visscher VII. — Uit het Politieke en Sociale leven: De Kindertoeslag — Zending en Evangelisatie: De Roomsche Actie. — Literatuur en Kunst: Catechisatie-lokalen; De Delfver op den Dijk. — Uit de Amerikaanse Kerkelijke wereld: De Zondagsschool in de Ver. Staten II. — Pers-achouw. — Kerk-nieuws.

## DE KERK IN DE GROOTE STEDEN.

### I.

Over dit onderwerp is reeds zeer veel geschreven. (1)

Buiten en in onzen kring hebben vooraanstaande mannen hun aandacht aan de stadskerk gewijd, en ik noem alleen maar het belangrijke proefschrift van Dr Harrenstein over „Het arbeidsterrein der Kerk in de groote steden", om te doen zien, in welk een belangstelling deze niet gemakkelijk op te lossen quaestie zich verheugen mag. Is het daarom wel noodig dat dit onderwerp ook nog in ons blad besproken wordt? Werd het niet reeds van alle kanten belicht, en is niet het pro en contra van z.g.n. parochievorming in den breede en met alle ernst overwogen? Hebben we over dit vraagstuk niet voldoende gedebatteerd, en zijn we niet genoegzaam met de verschillende meningen op de hoogte?

Dit laatste is wel mogelijk.

Het mijne, waarom ik dit onderwerp bespreek, is allermintst te zoeken in vermeende onkunde. Ook pretendeer ik niet nieuw licht over deze quaestie te werpen. Een oplossing van dit probleem heeft men van mij niet te verwachten, doch ik vraag de aandacht voor de kerk in de groote steden, omdat deze zaak met den dag urgenter wordt, en ik zeg dit uit eigen ervaring, de oogen nog niet wijd genoeg open zijn voor het gevaar dat dreigt. Velen onder ons zijn als de gerusten te Sion, en de zekeren op den berg van Samaria, die voor bezorgdheid en vrees geen voldoende grond aanwezig achten, en dus ook den eisch tot reformatie en krachtig ingrijpen niet inzien of verstaan.

Voor hen is het noodzakelijk de noodklok te luiden.

Het geldt hier: frappez, frappez toujours.

De slapers moeten wakker worden, niet alleen om een kijk te krijgen op de droeve toestanden, die het kerkelijk leven in onze groote steden drukken en ondermijnen, maar bovenal om overtuigd te worden van de dringende behoefte aan „krachtadige veranderingen", en zelf, met de thans reeds wakenden de hand aan den ploeg der hervorming te slaan. En waar thans in onze stadskerken de vraag om herleving en reorganisatie krachtiger wordt, en, als ik mij niet vergis, de tegenstand tot steeds kleiner afmetingen inkrimpt, is het m.i. niet ondienstig om de verschillende vragen, die zich voordoen, nog eens kortelijka te bespreken, en het pleit te voeren voor de reformatie onzer stadskerken.

Maar waarom onzer stadskerken?

Zijn de dorpskerken van minder belang?

Kennen die haar noden en vragen niet?

Kan daar de toestand den toets doorstaan?

Ik zou deze vragen niet graag bevestigend beantwoorden, en uit het vervolg zal blijken, dat er bij mij geen zweem is van minvriendelijke beoordeeling of geringschatting van onze plattelands- of dorpskerken. Daarvoor ben ik teveel dorpskind.

(1) O. a. door Dr A. Kuyper, Pro Rega II p. 277 e.v.; Dr H. Bavinck, Gereformeerde Dogmatiek IV p. 110 e.v.; Dr H. H. Kuyper, Onze Stadskerken, (art. in de Herauld); Dr K. Fernhout, Onze groote Stadskerken (art. in de Utrechtse kerkode 23e Jg); Dr W. G. Harrenstein, Het arbeidsterrein der Kerk in de groote Steden; Dr J. R. Slotemaker de Bruyine, Christelijk-Sociale Studien, 2 p. 396-428; Dr F. J. Los, De opbouw der Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam, etc.

om ook maar met een blik uit de hoogte neer te zien op welke dorpskerk ook, en wie twijfelt er aan, dat deze laatste ook haar moeilijkheden en vragen kennen, en haar leven en arbeid onze aandacht ten volle waard is?

Doch niet in die mate als de stadskerken.

Deze gaan in betekenis boven de dorpskerken uit. Omdat in de eerste plaats de steden zelve van meer belang voor het menschen- en wereldleven zijn dan de dorpen, en in de groote worsteling der geesten een veel gewichtiger plaats innemen. Mijn mederedacteur Dr Wielenga heeft op het Eerste Congres voor Gereformeerde Evangelisatie, gehouden op 8 en 9 April te Amsterdam, die machtige betekenis der groote steden helder in het licht gesteld, wanneer hij in schoon-beeldende taal aldus de stadspositie teekent:

„Wanneer wij ons in het letten op de teekenen der tijden niet bedriegen, zal de groote slag tuschen Christus en Antichrist, dien wij tegemoet gaan, in hoofdzaak een stedenlag zijn. De tegenstelling tusschen de beide groote wereldmachten, die om de eindelijke zerepraal strijden, zag Johannes in zijn visioen, als die tusschen twee steden: Babel en Jeruzalem. Babylon zag hij vallen, en Jeruzalem in zijn overwinnende schoonheid oprijzen. Zoolang de finale scheiding, die bij Christus' wederkomst zal plaats hebben, niet is voltrokken, is er een proces, of uit de wereldstad een Babel of een Jeruzalem zal groeien. Er is een tweeling in den schoot van elke wereldstad, en één zal er leven. En de wereld, waarvan de steden de centra vormen, wordt door dit proces beheerscht. De steden geven den toon aan, zij leiden het leven. Uit haar komt revolutie en hervorming. Zij zijn de schatkamers der beschaving en de besmettingshaarden der ongerechtigheid. Zij behouden en verdueren. Zij zijn ontwikkeling en ontzending, leven en dood. Aan den denkeren winteravondhemel ziet gij haar lichtglaas weerspiegelen aan den horizon, en op den helderen zonnendag ziet gij haar zware rookwalmen opstijgen, die de reine lucht bezoedelen. Om de stad gaat de strijd. Daar staat, als te Pergamus, Satans troon naast Christus' kapel. En Satan heeft een voorsprong, want zijn dienaars bouwen de eerste stad. Hij is er het eerst en het sterkst. In de steden ligt Satans kracht. Maar Christus' koningschap is er ook, al is het er niet zoo met uiterlijk gehat. Christus heeft ook zijn stad: Jeruzalem. .... (2)

Die groote betekenis der steden is in de laatste tijden verscherpt.

De steden zijn in omvang ongelooftlijk toegenomen, en al hebben de crisisjaren de snelheid van den uitbouw aanmerkelijk verminderd, thans worden weer alle krachten ingespannen om de gelede schade in te halen en het tekort aan te vullen. En die aanvulling is broodnoodig. De bevolking groeit in telkens versneld tempo. De trek naar de groote steden houdt steeds aan. Geen distributiemisère, die op 't platteland lang zoo nijpend niet was als in de dichte menschen-centra, is bij machte geweest voor het stadsleven schrik aan te jagen, en zelfs blijft in een stad als Den Haag, die toch geen industrie- en evenmin een handelsstad kan genoemd worden, het bevolkingscijfer voortdurend stijgen. Naar alle kanten breidt de stad zich uit, en in dien weg wordt het overwicht der steden over het platteland al sterker en sterker.

In de steden heeft God Zijn kerk geplaatst. Hij heeft het geestelijk lichaam van Christus ook hier tot openbaring gebracht, en voor dat kerkelijk leven in onze steden zullen wij Hem ootmoedig dankbaar zijn. Die groote menschenop-eenhopen zijn dus niet zonder pilaren en vastigheden der waarheid. Er is tegenover de machtige wereld nog een volk Gods. Christus zorgt er nog voor, dat het Evangelie bediend en de waarheid beleden wordt, en wij, die kerkelijk gereformeerd zijn, moeten ook hiervoor oog hebben, welk een genade de Heere nog aan de groote steden bewijst, dat de Herv. Kerk in die steden bijna

alleen predikanten telt, die den Christus Gods verkondigen naar de Schriften.

Doch, wat is de taak van die stadskerk moeilijk! Haar geeft God een bijzondere roeping.

Zij heeft in het centrum van wereldleven, waarin zij geplaatst is, te geluigen van het heil, dat in den Zaligmaker geopenbaard is, en zij heeft den strijd te leiden tegen den geest der eeuw. Zij moet, in haar institutioneel leven, de vuurhaard zijn van arbeid in Gods koninkrijk. Zij heeft den stoet te geven tot allen aanval op de vesting der wereld. Aan haar zijn de woorden Gods toebetrouwd, en wanneer die kerk bloeit, en haar leven een warm, bezielend, krachtig geestelijk leven is, floreert heel de christelijke actie, en ziet men naar alle kanten de openbaring van dat geloof, dat niet stil kan zitten, maar de wereld aangrijpt, en het gansche leven opeischt tot gehoorzaamheid aan den wil van Jezus Christus.

Van die taak der stadskerken zal wel ieder overtuigd zijn.

Niet dat men op onze dorpen niet met de cultuurvragen in aanraking komt.

Niet dat daar geen leven te leiden en geen licht te spreiden is.

Wij weten wel beter, maar in de steden klopt het hart van het wereld- en menschenleven, en reeds in den apostolischen tijd was de taak van de kerken te Jeruzalem en Efeze, te Corinthen en Rome veel en veel zwaarder dan die van Joppe en Lystre.

Beantwoordt de kerk aan die roeping?

Volbrengt ze haar taak in getrouwheid?

Het is voor mij niet gemakkelijk deze vraag te beantwoorden, omdat ik zelf midden in het stadswerk zit, en ik zoo licht den schijn op mij laad, van of eigen lof te bezingen, of niet objectief de dingen te bezien. Laat ik daarom mogen beginnen met alle persoonlijkheden buiten te sluiten, en den toestand nuchteren te bekijken, en o zeker, dan is er veel wat tot dank en waardeering stemt. De kerken zijn des Zondags geregeld gevuld. Er wordt tal van uren gecatechiseerd. De gemeente wordt, en ik noem met opzet den arbeid der predikanten niet, om zooveel mogelijk objectief te zijn, door de ouderlingen zoo getrouw mogelijk bezocht. Elke maand wordt tenminste in onzen kerkeraad rapport uitgebracht van plm. 300 bezoeken, en in mijn wijk waren in de eerste vijf maanden van dit jaar ruim 300 gezinnen bezocht. De Evangelisatiearbeid bloeit. Het verenigingsleven, met name onder de jongeren, herleeft. De sociale organisaties doen zich gelden. Plannen tot het stichten van nieuwe scholen, liggen reeds klaar, en er is waarlijk veel, wat tot blijdschap stemt, en ons met dankbaarheid moet vervullen.

Maar tegenover die lichtzijden donkert de schaduw.

Dr Kuyper sprak van „het doodelijk gebrek der kerk in de grootere steden, (3) en Dr Harrenstein wijst niet minder dan vier „kwaden" aan, waaraan de stadskerken laboreeren. Het eerste gebrek is, dat er een aanzienlijk tekort is aan predikanten, wat ieder moet toestemmen, die even van de cijfers kennis neemt. Amsterdam telt 11 Dienaren des Woords op plm. 22000 zielen; Rotterdam 7 D. d. W. op plm. 18000 zielen, en Den Haag 6 D. d. W. op plm. 12000 zielen (4), dat is dus ruim 2000 per predikant. Wat mijn eigen wijk aangaat, ben ik dit jaar begonnen met 600 adressen, welk getal in dit eerste halfjaar reeds klom tot ruim 650, en voortdurend stijgen zal door den ontzaglijken aanbouw aan de einden van mijn ressort. Is het dan te verklaren, dat van alle kanten de klacht rijst, dat in de gezinnen „de domine zoo weinig gezien wordt?" Hoe, zal hij al die adressen zelfs een keer per jaar kunnen

(3) Pro Rega II, pag. 284.

(4) Ik volg hier de officiële cijfers van het Jaarboek 1921.

(5) Handelingen van het congres, p. 128.

bezoeken? Wanneer hij de zieken en ouden van dagen etc. geregeld wil bezoeken, heeft hij minstens vier middagen per week nodig, en dan moeten de gezonden zich hiermee getroosten, dat ze des Zondags in de gelegenheid zijn, hun verlangen om den predikant te zien en te hooren vervuld te krijgen.

Bij zoo'n klein getal dienaren is de bearbeiding niet uit te breiden.

Tenslotte is er aan den tijd en de kracht van een domine ook een eind.

En laat men voorzichtig zijn met klagen en moppen, en even voorzichtig met mooie werkplannen, die voor uitvoering niet vatbaar zijn, omdat ze te pletter stooten op de harde werkelijkheidsmuren. Er is zoo ontzaglijk veel te doen, en laat ik een greep mogen doen uit eigen ervaring. Ik nam mij voor, toen ik in Den Haag kwam, om straat voor straat af te werken, en waarlijk, het gelukte mij eerst boven verwachting, en ik schoot betrekkelijk voorspoedig op. Maar ach, toen ik nog na geen jaar, mijn wijkboek bijwerkte, bleek mij dat tal van straten geheel van gedaante veranderd waren, en door verhuizing en vertrek, er heel andere gezinnen woonden, en ik opnieuw kon beginnen.

Meer zal ik over het predikantenkort niet zeggen. Er waren bladzijden over te schrijven.

Het aantal dienaren moest minstens verdubbeld worden.

Want een getal van 1000 zielen voor iedereen domine is waarlijk niet te klein, en de omvangrijke arbeid in den engen kring van het kerkelijk leven en op het breede terrein van Gods Koninkrijk, dat evenzeer onze krachten eischt, roept om arbeiders, die zich in den vollen stroom van werk en actie willen storten.

Waar is het geloof, dat die roeping aandurft? God opene harten en heurzen.

Het tweede euvel, waarvan Dr. Harrenstein spreekt<sup>2)</sup>, is de verkeerde ligging en het gebrek aan kerkgebouwen. Ik stem dit he zwaar onmiddellijk toe, want wanneer ik bedenke dat we in Den Haag plm. 6000 belijdende en plm. 6000 doopleden hebben, waarvan er toch wel een 7000 ter kerk kunnen komen, en dat daar tegenover staan een vijftal gebouwen met plm. 5000 plaatsen, dan schrik ik van het tekort. Waar blijven de andere 2000 leden? Speculeeren we op deze wijze niet op het elders kerken of het thuisblijven, en werken we daarmee niet het kwaad in de hand, dat Dr. Harrenstein in de derde plaats noemt, n.l. de onverschilligheid voor de kerk, zich openbarend in het slechte kerkbezoek?

Ook dit euvel moet verontrusten.

Wanneer men den toestand van de meeste dorpskerken vergelijkt met dien in de stadskerken, huilt men voor deze laatste, want is het niet droef dat een derde van degenen, die ter kerk kunnen gaan, eenvoudig niet komen. Wanneer ik hieraan toevoeg, dat slechts de kleinste helft aan de Avondmaalsviering deel neemt, zal ieder begrijpen dat er van gerustheid en zekerheid geen sprake kan zijn, en we alle reden hebben om te waken. En die waakzaamheid moet daarom zoo scherp zijn, omdat, en ik wil deze opmerking niet achterwege houden, menigeen (en daaronder ook, die in onze kringen voorstaan), zich gewend heeft om slechts eenmaal de kerk te bezoeken, en geregeld 's avonds gemist wordt.

Wat heeft dit voorbeeld op velen een slechten invloed geoefend!

Wat zou het heerlijk zijn, wanneer vooral in de groote steden een zeker deel het niet langer aan z'n aristocratie verplicht achtte, om den kerkgang tot eenmaal te beperken! Ook dit is een euvel, dat verdwijnen moet.

Als laatste gevaar noemt Dr. H. de massaliteit der stadskerk.

Haar ongedeeldeheid houdt haar bloei tegen. En hierin ligt het teere puntje.

Daarover hoop ik de volgende week te schrijven. K. D.

<sup>2)</sup> Het arbeidsterrein etc. p. 9 e. v.

## UIT DE SCHRIFT.

### Gods reformatiewoord.

Want zoo zegt de Heere tot de mannen van Juda en tot Jeruzalem: „Braakt ulieden een braakland en zaait niet onder de doornen.“ Jeremia 4:3.

Dit is Gods reformatiewoord.

De koning Josia heeft Jeruzalem en Juda van hoogten en bosschen, van gesnedene en gegolene beelden gezuiverd.

De sinds Hizkia's tijd verwaarloosde tempeldienst is weer in eere hersteld. Bij het terugvinden van het verloren wetboek is Josia's heilige reformatiegeestdrift nog hooger gaan vlammen.

De koning maakt openlijk een verbond, dat hij den Heere zal nawandelen met zijn gansche haren en zijn gansche ziel.

En heel het volk, in zijn oudsten vertegenwoordigd, vereenigt zich met zijn koning in de plech-

tige belofte om de pas gevonden wet des Heeren na te leven.

Er wordt een Paascheest gevierd, zoo stipt en trouw naar de Mozaïsche inzetting, als sinds Samuëls dagen niet is gekend.

Prachtig, prachtig!

Maar juist in dezen reformatietijd komt Gods reformatiewoord door Jeremia's mond tot de mannen van Juda en tot Jeruzalem: „Braakt ulieden een braakland en zaait niet onder de doornen“.

\*\*\*

Want er is een reformatie mogelijk, die niet veel dieper doordringt dan tot het oppervlak.

Als van dien Palestijnschen akker, waarvan de ontginning te gemakkelijk wordt opgevat.

Waar men over de struiken en doornen, die den bodem ontreinigen, met den lichten ploeg wal heenbobbelt.

Dan kan men wel zaaien.

Tusschen de doornen.

Maar doornresten zijn van taale levenskracht. En de doornen wassen op en verstikken het zaad.

„Ik ging“, zegt de spreukendichter, „voorbij den akker eens luiards en voorbij den wijngaard van een verstandeloos mensch en zie, hij was gansch opgeschoten van distelen, zijn gedaante was met netelen bedekt. Als ik dit aanschouwde, nam ik het ter harte, ik zag het en nam er onderwijzing aan.“

En zoo zegt de Heere tot de mannen van Juda en Jeruzalem: „Braakt ulieden een braakland en zaait niet onder de doornen“.

\*\*\*

Koning Josia is in zijn reformatiearbeid persoonlijk oprecht voor God. Wie las van zijn innerlijke ontroering, toen Saphan uit het wetboek las, zal daar niet aan twifelen.

Toch vermag zijn hervormingsijver slechts aan de letter der wet heerschappij te verzekeren. De afgedorij wordt van Jeruzalems hoogten, uit Juda's bosschen teruggedrongen naar de huizen, naar de binnenkamers, naar de harten.

En daar woekert het onkruid voort.

Want er is uitwendige ommekeer. Er is reformatie van den veredienst. Er is reformatie van de zeden. Er is reformatie van het uiterlijk aspect van het volksleven.

Maar daar blijft het bij.

Er is geen innerlijke reformatie. Er is geen vernieuwing des harten. Er is geen bekeering.

Of... er is wel bekeering. Maar dan bekeering tot den tempel, zonder bekeering tot den Heere. Bekeering tot den godsdienst, zonder bekeering tot God.

Wel breed. Niet diep. Dus oppervlakkig.

En nu komt na Josia's reformatiewoord tot de mannen van Juda en tot Jeruzalem het reformatiewoord des Heeren: „Braakt ulieden een braakland en zaait niet onder de doornen“.

\*\*\*

Juist in de gezegende dagen, wanneer nieuwe reformatiedrang de harten komt aangrijpen, moet dit reformatiewoord Gods in de zielen doórtrillen.

Want ons hart is zoo arglistig.

Het zoekt een geestelijk tekort zoo licht te herstellen door ijver in uitwendigheden.

Die ijver is prijselijk.

Slechts de zelfgenoegzaamheid kan meenen, dat we, bij voorbeeld, in den vorm van onze prediking, de inrichting van onzen eeredienst, den uitgroei van onze belijdenis, zijn, waar we wezen konden. En dat we nu maar blijven moesten, waar we zijn.

En dat we door vast te houden wat we hebben en zooals we het hebben, het best (egen verval) kunnen waken.

De drang tot reformatie is voor deze zelfgenoegzaamheid de dood. En deze dood is een gezegende.

Indien nu de nieuwe reformatie maar niet in de breedte verloopt.

Indien ze nu maar niet met vervorming van het oppervlak zich tevreden stelt.

Indien ze maar wordt tot een innerlijke aangrijping van de harten en leidt tot het braken van een braakland.

Indien ze maar bij hen, die voorlichten en die voorgelicht worden, leidt tot ontwakning van de heilige zelfcritiek, die de moeder is der zelfveroetmoediging.

\*\*\*

Ons geestelijk tekort is meer dan een tekort van uitwendigheden.

Het is een tekort aan vreeze Gods in de harten.

Het is een tekort aan levend leven in gemeenschap met den Heere Jezus Christus door den Heiligen Geest.

We willen immers nog wel zeggen, dat onze Heiland voor onze zonden heeft geleden aan het kruis. Maar willen we even gaarne onze eigen zonden kruisigen?

We willen nog wel de wereld roepen tot de waarheid. Maar als die waarheid dan ook komt tot wat er van diezelfde wereld in ons eigen hart overbleeft?

Een braakland braken doet pijn.

Het ploegijzer van Gods Woord is zoo scherp,

als het door de drifkracht des Geestes een verontreinigd menschenhart komt openscheuren.

Het snijdt zoo diep.

Maar deze smart is een heilzame smart.

Deze smart is de moeder der vreugde.

Het is straks feest op den akkergrond, die zuchtte toen de bodem werd opgereten om hem rul te ploegen.

Het is feest. Want het zaad is oogen geworden. Dertig, zestig, honderdvoud.

G. R. K.

## KERKELIJK LEVEN.

### De aanval van Dr. Visscher.

#### VII.

De aanval van Dr. Visscher is psychologisch te verklaren uit den wensch om gebroken evenwicht te herwinnen.

Zijn fout is, dat hij een zaak van tekstonderzoek opblaast tot een kwestie van Schriftcritiek.

Wij stelden daar tegenover, dat hij de Gereformeerde Kerken, en inzonderheid Dr. H. H. Kuiper, ten onrechte beschuldigt, zich op de lijn der Schriftcritiek te bewegen.

Wij bewezen met de eigen woorden van Dr. H. H. Kuiper, dat zijn bewering in zake het Markus-slot op tekstonderzoek gegrond is.

De eigen geschriften der bijbelschrijvers zijn er niet meer. De handschriften geven wat door anderen werd overgeschreven.

Hierin komen vele varianten (verschillen) in lezing voor. Deze zijn gewoonlijk zeer onbeduidend.

De groote moeilijkheden concentreeren zich bij het tekstonderzoek om Markus 16:9-20, Joh. 7 vs 53-8:11 en 1 Joh. 5:7.

Hierover heerscht onder geleerden geen eenstemmigheid. Prof. Davinec b.v. noemde reeds in 1897 de echtheid van 1 Joh. 5:7 twijfelachtig.

Toch sloeg Dr. Visscher toen geen alarm.

Wat nu het Markus-slot betreft, hierover is niet nu pas, maar van de eerste eeuwen der Christelijke Kerk al verschil van opinie. Mannen, die aan geen Schriftcritiek dachten, meenden het op grond van het tekstonderzoek te moeten loslaten. In de beide oudste handschriften komt het niet voor.

Toch houden wij voor ons aan de canoniciteit ervan vast. En wel voornamelijk, omdat er een getuige is voor de echtheid van dit slot, die leefde vóór het oudste ons bekende handschrift werd geschreven.

Op een andere vraag: of het van Markus zelf of van een ander is, mochten wij niet ingaan. Dit behoefde ook niet, omdat dit niet in het geding is. Prof. Visscher toch laat doorschemeren, dat hij het Markus-slot beschouwt als door een ander geschreven en ook prof. Kuiper spreekt het waarschijnlijkheid daarvan uit.

De beide hoogleraren staan daarom niet zoover van elkaar als Dr. Visscher wil doen gelooven.

In zijn betoep op autoriteiten als Dr. Kuiper en Lahn is Dr. V. wel zeer ongelukkig. Uit woorden van den eerste trekt hij een onjuiste conclusie en die van den laatste schijnt hij te haastig te hebben gelezen.

Nog andere autoriteiten brengt Dr. Visscher bij deze kwestie te pas en wel „de vaders“.

Het doet misschien even vreemd aan onder „de vaders“ ook de Arminiaan Hugo de Groot te zien opgenomen, maar daarover stappen we gaarne heen.

Over 't geheel bewaren onze vaders over het Markus-slot het stilzwijgen.

Slechts een enkele laat er zich over uit.

En dit kan Dr. Visscher worden toegegeven; zij houden voorzover ik heb kunnen nagaan, zonder uitzondering Markus 16:9-20 voor kanoniek.

Maar zij houden het ook voor authentiek, dat wil hier zeggen: van Markus zelf afkomstig.

En daar zit Prof. V. nu in het gedrang.

Daar staat hijzelf tegen de vaders over.

Want zooveel laat hij in zijn brochure wel doorschemeren, dat hij het Markus-slot niet authentiek acht, niet door Markus zelf geschreven.

Als dus een ander van de vaders in meening verschilt, dan frons Prof. V. bedenkelijk de wenkbrouwen.

Maar als hijzelf met de vaders in tegenspraak geraakt, dan voert hij daarvoor niet eens een verontschuldiging aan. Alle motiveering laat hij zelfs achterwege.

Is dit niet een meten met twee maten?

En hoe spreken dan de vaders over het feit, dat sommigen het Markus-slot weglaten?

Nemen zij het hoog ernstig op?

Men weet, hoe onze vaders tegenover ketters nooit een blad voor den mond namen.

Zij werpen hun woorden naar het hoofd, die wij als minder beschaafd nooit gebruiken.

Als zij dit verschil dan zoo gevaarlijk achten als Prof. Visscher, zouden zij stellig ongezoeten termen hebben gebezigd.

Daarvan is echter niets te vinden.

Zij nemen de zaak heel kalm op.

Ik heb al wat van de vaders onder mijn bereik lag erop nageslagen en heb er niet één aangetroffen, die zulk een vernietigend oordeel uitsprekt als Prof. Visscher. Zij spreken van geen kritische schaar, van geen gemis aan eerbied jegens de Schrift.

Zij geven eenvoudig de opinie van anderen weer, stellen daartegenover de hunne en verdedigen die.

Maar van alle verkettering onthouden zij zich.

Een man als Petrus van Mastricht b.v. leidt zijn eigen gevoelen in met de gemoeidelijke wending: „Beter zegt Grotius...“

Dat is al.

In d  
der vie

Doch  
aangaa  
Om  
het wo

zijn  
dit  
Par  
get  
zou  
Ger  
er  
lij  
die  
ge  
he  
lore  
dee  
dit  
nad  
exe  
spe  
aan  
vol  
der  
of p  
Zel  
oud  
oni  
zijn  
Zie  
nin  
om  
Rid  
407  
swa  
zoo  
pitt  
voo  
wor  
om  
den  
Kuy

Maar  
Word  
zen, da  
vang  
geweest  
Waar  
rige sch  
het Ma  
En d  
Waar  
na de  
systema

Waar  
wij het  
dorf. W  
danken  
in den  
bezaten  
Waar  
beide c  
het Sin  
zoozeer  
gentien  
vaders

Hoe  
de vade  
vang b  
Dat i  
Juist  
materia  
schriften  
kregen.

Ik he  
van Dr  
Maar  
mogelijk  
Men

koop si  
gen ho  
Maar  
Want  
stelling.

Om e  
Men  
vaderen  
gehoede  
den ge  
hoeft  
er ook

Tegen  
Men

den  
van  
aan  
„zij  
Petr  
geac  
dict  
schr  
wij  
er v  
dit  
weg  
love  
des  
denk